



UNA
REFORMA CONVENIENT



INT y quatre anys d' aplicació general y no interrompuda han vingut á fer veure que si, al sistematisar los procediments, la lley d' Enjudiciament civil havia destruït molts dels abusos á que dava peu la legislació anterior, ni 'ls havia destruït tots, ni havia deixat de originarne altres de nous que mes aviat ó mes tart exigirían una depuració sèria. Avuy está en la consciencia de tothom la necessitat apremiant d' una reforma, y las queixas de la opinió han arribat fins á las alturas del Govern, lo qual, en lo recient discurs de la Corona, ha anunciat la próxima presentació del corresponent projecte.

No sabem los punts que abrassa la reforma, pero desde ara, y tenint en conte que es de creure que s' inspirará en lo criteri de la mera utilitat práctica y que no tindrà mes objecte que simplificar y escursar los trámits exteriors del judici, nos atrevim á suposar que no compendrà

'l que 'ns suggereix lo present article, per lo mateix que 's funda en consideracions d' un ordre diferent del que tindrán á la mira los autors del projecte.

Nos referim al jurament que fa 'l litigant quan contesta personalment á las preguntas que á instancias del contrari poden serli dirigidas durant tot judici ó avans de comensarlo en aquells plets ó en aquells cassos que per excepció marca la ley; es á dir, valentnos del llenguatge técnich, al absoldre posicions.

Es sapigut que l' article 294 de la ley d' Enjudiciament, respectant la tradició jurídica de la nostra pátria, conservá las duas especies de jurament, l' indecisorí y 'l decisorí: lo primer, lo mes usual, que no dona mes que mitj valor á las declaracions, puig que no perjudican sino al qui las fa; y 'l segon, ó sia 'l decisorí, que 'ls hi dona complert, com que en tal cas, segons prescripció expressa, fan prova plena á pesar de qualsevols altrás. Ja 's compendrá que essent, com son, tant sérias, las consecuencias d' aquest últim, pocas vegadas ha de venir lo cas d' optar per ell la part que solicita la absolució de posicions, que es á qui pertoca la elecció.

Ara be; la reforma que proposem y que sometem á la consideració de nostres lectors, es la supressió del primer dels dos juraments indicats, es á dir, del indecisorí, reservant l' us del jurament no mes per aquells cassos en que la una de las parts deferisca del tot á lo que 'l contrari diga ell mitjansant, y per consegüent, en que tinga alguna significació y sia un veritable acte jurídich ab transcendencia esterna.

Aqueixa innovació te en certa manera sos precedents en l' enjudiciament criminal. En aquest, desde 'l moment en que resulten indicis un xich sospitosos contra algú, se li reb lo que se 'n diu indagatoria, en la qual, al revés de lo que 's fa ab los testimonis senzills, no se li exigeix que jure, sino únicament que promete dir veritat, treyent aixís á la obligació que contrau lo carácter gravíssim de que 'l jurament la revestía.

Semblant diferencia entre 'l processat y 'l testimoni prové de que 'l legislador ab molt bon acert y exacte coneixement de la naturalesa humana, compregué que entre 'l cástich y 'l perjuri optaria 'l culpable las mes de las vegadas per aquest últim, estimantse mes no quedar malament ab los homens que no pas quedar be ab Deu. Al fi y al cap, la pena del perjuri, en cas de que 'l processat se 'n recorde ó hi crega, se presenta tant remota y ab caràcters tant misteriosos que es prou difícil que 's decidesca, á fi d'evitarla, á arrostrar lo perill imminent y segur d'una condemna concreta, determinada, que, com qui diu, se palpa, y que, per lo mateix, li causa al ánima una por que la domina. En alternativa tant desigual, l'instint de conservació obra d'una manera imperiosa, y te de ser molt forta y de molt bon tremp la conciencia pera no sentir anulats los impulsos morals que voldrían inclinarla á respectar lo jurament. ¿Ni cóm pot ser que tingués aqueix respecte tanta forsa, si ja avans la passió criminal havia lograt fer callar sa conciencia fins al estrem de durlo á cometre un delicte?

Donchs lo mateix succeheix encare que, hem de confessarho, en ménos escala, en l'ordre no penal. Y dihem ménos, porque, generalment, l'interés no obra d'una manera tant activa en la conciencia com la por del cástich, una de las manifestacions mes principals del mencionat instint de conservació. Empero ¿es tant y tant débil l'influencia del interés que acòstume cedir devant de la santedat d'un jurament ni al terror de la sanció penal ultra-mundana ab que ve conminada sa violació? Som homes, pero no 'ns atrevim á fer tant d'honor á la nostra naturalesa humana.

Sería desconeixe sas miserias y cloure 'ls ulls á la evidencia que en forma de fets tangibles nos rodeja, pretendre que haja de poguer tant poch en l'home la cobdicia, que es la passió que per un regular juga 'l principal paper en tot plet. Tot plet, en últim terme, se reduheix á una cuestió de diners amonedats ó per amonedar. Donchs bé; la

passió dels diners es de las mes imperativas, potser la mes imperativa tota vegada que en ella venen á resoldres quasi todas las demás, com á medi que es pera obtenir la completa satisfacció de cada una de ellas. Difícil te de ser, per consegüent, sustreures á sa influhencia, y no es petita la dósis de grandesa d' ánima que 's necessita pera no cedirhi, sempre y quan del acte personal d' una confessió propia dependesca 'l satisfer sa fam.

Pero hi ha mes, y es que no sembla probable que estiga adornat de grandesa tant eminent qui en lo terreno judicial haja de ser subjecte de tal lluyta entre son interés y sa conciencia. En tot plet, si á algú convé enfosquir la veritat, y per lo mateix, si algú te de sentir la tentació del perjuri, es lo qui no te rahó, lo qui ó demana ab mala fe, ó ab mala fe se resisteix á una demanda justa. Essent aixís, lo que hem dit del criminal podem fins á cert punt ferho extensiu al litigant temerari. La resolució de cometre l' acte de mala fe no la ha presa, per un regular, sense una previa lluyta interior entre la conciencia y l' interés, entre l' afany de lo útil y 'l sentiment de lo just, en qual lluyta l' ángel dolent ha vensut al ángel bo; y essent aixís, ¿es de creure que per la válua d' un jurament tire á perdre lo fruyt de la victoria? Lo litigant de mala fe ha ofegat ja tots sos escrúpols; ni la por de la opinió pública, ni la consecuencia de que anava á perpetrar un delict moral foren prou pera deturarlo avans de empendre 'l mal camí; ara que ja 'n te una part de corregut ¿será prou pera ferlo tornar enderrera la santedat del jurament, ni sisquera la por del cástich ab que la religió amenassa al perjur? Ja á punt de tocar resultats ¿se 'ls frustrará ell mateix per medi d' una confessió que 'l pose en contradició ab lo que, desmentint á son adversant, ha vingut sostinent fins ara?

Donchs bé: si 'l legislador no ha volgut posar al processat en la cruel alternativa de delatar-se ó de perjurar; si ha cregut que puig en ella lo Deu á qui jurant s' invoça com á testimoni havia d' esser vensut per l' home, lo

mellor era no plantejarla, ¿no faria be 'l legislador d' impedir que se 'n plantejés may una altra d' análoga y de solució en principi no menys dubtosa? ¿No es lo medi mellor de que no 's cayga en la tentació, l' evitarla?

Eixa reforma que á primera vista sembla insignificant y fins sense cap importancia, te no obstant notable transcendencia, no ja tant solsament en l' ordre moral, sino també en lo dels fets práctichs y positius.

Sía 'l que sía 'l concepte que 's forme del Estat, tant si ab los individualistas se reduheixen sas funcions á las d' un senzill agent de policia, com si ab los socialistas se li amplian fins á convertirlo en una especie de gerent ab dret d' intervenció activa en tots los actes que la societat realisa, com si, finalment, ab las escolas religiosas, se li senyala además de sa missió genuinament social la de pastor ab cura d' ánimas, sempre será forsós convenir en que d' una manera directa ó indirecta li pertoca fomentar lo desenrotllament de las forsas morals de la agrupació á que presideix, ó al ménos, no enervarlas per un abús excessiu de llur activitat. Y l' Estat te de ferho aixís, entre altres rahons y quan no per cap mes, per la de sa mateixa conveniencia, perque la moralitat y la virtut en los individuos son la base mes ferma de la societat que d' ells está constituhida, y la garantía mes segura del cumpliment dels fins socials, sían aquestos los que 's vulga.

Perque aquesta es la missió del Estat y del legislador que 'l representa y obra en son nom, es perque creyem necessari que circunde de tot lo prestigi possible aquest acte solemne de pendre á Deu per testimoni de la veritat, que constituheix lo jurament. Ja que no 's cuyda de fer cumplir lo manament de no jurar lo sant nom de Deu en va, procure á lo menys que no 's jure en fals per aqueix sant nom. Perque si 'l jurament se converteix en una fórmula vuyda, si en lo concepte de la gent cundeix la idea de sa futilitat,—y 'l medi mellor de que cundesca es prodigar l' espectacle de juraments que 's violan,—¿com ni

ab quin dret voldrem exigir despres que 's cumplesca un compromís contret, que 's garde una paraula empenyada, que 's respecte una convenció pactada mes á la lleugera y sense tant fort vincle? ¿Qué será del sentiment del honor, del sentiment de la propia dignitat si á cada pas los veyem per terra, y en premi del oblit la victoria del interés y del egoisme? Qui veja que per haver faltat á un jurament, son vehí s' ha quedat ab mil duros que debia, si demá ve 'l cas d' obtenir d' una violació igual iguals ventatjas, es molt probable que no s' hi pense gayre en la elecció. Y ho repetirém: ¿quan lo jurament no'ns obligue, nos obligará potser una senzilla promesa? ¿un pacte sense cap solemnitat?

No fa gayre que se suscitá en lo Congrés una cuestió análoga en certa manera á la present, ab motiu d' haver protestat alguns diputats demócratas contra 'l jurament á las institucions que se 'ls hi imposa. No hem de ficarnos en aquesta escabrosa materia ni fer notar la inconsecuencia que, al nostre modo de veure, se comet al exigir dels representants d' un pais regit per un sistema que 's diu lliberal, lo solemne acatament á institucions que tal vegada llurs comitents los hi han encarregat que combatissen y pera qual impugnació los han enviat, d' una manera no gayre dissimulada, als banchs de la representació nacional. Deixém per altres llochs l' exámen del dret ab que se 'ls hi exigeix aqueixa prestació que molt oportunament calificava de feudal un d' ells, aixís com lo de la altra cuestió no menos delicada sobre si l' interés y 'l mandat dels que 'ls han investit del cárrech que exerceixen han de prevaleixe ó no sobre la idea del perjuri personal que se 'ls obliga á cometre pera entrar en exercici; pero, sia lo que 's vulla de semblants questions, ¿es difícil calcular las consecuencias qu' en la moralitat d' un pais te de produhir l' espectacle d' un jurament fet al devant de tot ell ab una solemnitat abrumadora, d' un jurament per Deu y per los sants Evangelis que 'l pais sab que no es sincer, que no s' ha de cumplir y contra 'l qual se protesta ab lo

cor y fins ab los llavis en lo mateix moment de prestarlo?

Lluny de nosaltres l' establir comparacions ni l' averiguar si 'l nivell moral está avuy més baix que en altrás épocas, però tingas per ben segur que una de las causas que més influheixen en lo rebaixament dels caràcters y en l' escàs respecte que tributa á la dignitat propia la nostra societat actual, es la contemplació perenne d' aquest joch ab las cosas mes santas, es la violació continua y de que's fa gala y se 'n reb premi, dels mes solemnes juraments, que estem presenciant de fa molts anys y que va afluixant á poch á poch los llassos morals que tenen d' unir als individus en una societat que vulga conservar-se y perfeccionarse.

Y perque aixís ho creyém, es per lo que desitjem que 'l jurament sia als ulls de tothom lo que realment es y te d' esser; alguna cosa ab sentit; alguna cosa que atemoritze al que 'l fa; alguna cosa que no duguem á cap sense una especie d' acatament supersticiós: que no posém la dretha demunt del Sant Christ ó del llibre obert dels Evangelis sense sentir tot lo nostre ser remogut com en presencia d' un misteri, sense sentir lo cor palpitant devant de la infamia del perjuri, y vacilants los llavis á la idea del ultratge que á Deu y á la nostra dignitat aném á inferir si son ells sols y no la conciencia los que 's lligan ab llas tan estret.

Y perque ho desitjem es per lo que voldriam que 's reduhissen als menos possibles los cassos de prestació de jurament, rodejantlo, en los que 's conservessen, de més solemnitats de las que generalment avuy lo rodejan, y suprimintlo en absolut sempre y quan fos de presumir ab algun fonament que no havia d' esser complert ni respectat, perque pugnés ab interessos ó passions que encara que d' un ordre menos elevat, havian d' exercir en l' home una influencia predominant.

Causas petites produheixen devegadas, ó, al menos, coadjuvan á la producció de grans efectes. Lo jurament judicial á que 'ns hem referit, per sa frecuencia y genera-

litat, está en lo cas de produhirlos; per lo mateix, sa supressió no seria del tot inútil per la obra de regeneració moral que urgeix empendre ab dalit.

Com ja havem dit avans, sols en un cas lo conservariam; quan lo jurament tingués lo caràcter de decisorí, es á dir, que las declaracions dadas ab eil, haguessen de tenir forsa obligatoria tant pera 'l que las dés com pera 'l que las sollicités, ó sia, segons los termes de la lley, quan constituïssin prova plena á pesar de qualsevols altrás. Aquest cas ocorre no mes quan lo qui las sollicita te format un concepte tant alt de la moralitat de son adversari que abriga la convicció de que ella prevaleixerá sobre sa conveniencia, y de que entre 'l perjuri y un dany en la hisenda, preferirá aquest últim. En tals cassos, lo probable es que 'l jurament produhesca tots los efectes morals ab qual mira fou instituhit, tant mes en quant l' home honrat ho es mes encara per regla general, quan en las mans de sa honradesa posa la sort son adversari.

J. SARDÁ.





BALMES

SA VIDA Y SAS OBRAS ¹

(*Acabament.*)

VI.



INTYGINCH SON las CARTAS qu' integran la collecció de las dirigidas á UN ESCÉPTICO EN MATERIAS DE RELIGION, segons espresa l' Advertencia preliminar que 's llegeix en la primera edició (1846), la qual fa notar, además, que catorze d' aquellas vegeren per primera vegada la pública llum en la Revista LA SOCIEDAD que l' autor publicava á Barcelona en los anys 1843-1844.

La propia Advertencia nota y fa notar justament que la Colecció pot considerarse com una apología de la Religió Católica escrita ab la varietat amena á que de sí convida l' estil epistolar, y que la circunstancia d' endressarse las cartas á un escéptich fa que 's pugan presentar las provas, las dificultats y las soluciones baix l' aspecte més acomodad al esperit y á las necessitats de la época.

Difícil, sinó impossible era, en efecte, atinar ab forma més adecuada al pensament y objecte del autor que l' elevada á grau eminentíssim per una Santa Teresa de Jesús y per un P. Feijóo, entr' altres escriptors creyents de venerable recordansa. L' estil epistolar es simpátich á tot-

¹ Véginse los dos números anteriores.

hom no s'ols perque permet las més genials llibertats, dintre las prescripcions del bon gust; sinó fins perque no mortifica, ab rigorosismes didáctichs, ó ab fórmulas més ó ménos ajustadas á las prescripcions de la ciencia, l'amor propi de ningú. Tots escribim cartas y tots nos sentim, donchs, disposats á favor de qui descendeix al nostre nivell, tractantnos més com amichs que com á dexe- bles.

Y si tal nos succeheix respecte á tota mena de cartas de propaganda, major rahó hi há pera que 'ns passi ab las del eminent sacerdot catalá, ja que basta fullejarlas ó llegirne l'índice de llur contingut, pera compendre qu' en ellas s' hi cuestionan los poblema generals de Fe que virtualment no 's separan de nostra conciencia, per tant que 'ls acallin las benauransas y fins deliris de la vida, ni 'ls concrets que solen presidir nostras ideas, nostras resolucions y nostres actes d' alguna trascendencia ó d' algun pes.

Las cuestiones més importants sobre l' esceptisme y especialment la de relació entre la fe y la llibertat de pensar y la relativa á si es ó no l' esceptisme causa d' un tedi insoporable; la de la multitud de religions, que no contradeix la eczistencia de Deu, sinó que justifica lo inagotable de sa clemencia; las que 's referexen á la filosofía del esdevenir, á la tolerancia, al panteisme de la filosofía d' Hegel, lamentat y contradit y fins á cert punt ridiculizat per Link, l' admirador del revolucionari pensador alemany; la de l' escola francesa de M. Cousin (1818 y 1819), que vé á anoresar totas las religions; la de las contradiccions dels incréduls y la dels cristians viciosos,—forman, ab altres y altres innombrables principis y ampliacions de la santa doctrina qu' aprenguerem ditxosos y oblidem desagrahits,—com si n' haguessem rebut dany en compte de conhort,—forman, dihem, un text primorós que va desplegantse á nostres ulls atrahentlos y meravellantlos.

Si 'ns mantenim católichs ó retornam al benefactor catolicisme, podem sossegar constantment nostre esperit

sense desterrarnos nosaltres mateixos ni que se 'ns desterrí de la societat pensadorâ. Podem examinar, duptar, engolfarnos en las investigacions: lo que no podem ni debem, sens naufragar, es abandonar la brújula, es á dir la fe, perquè tant á la illum del jorn com en las tenebras de la nit, hem de saber hont es el pol pera dirigir ab acert nostre viatge.

Ab tal declaració procura atraure sense mala fe, sense vilesa d' adulator, l' insigne católich als escéptichs de bona fe no contagiats de vilesa. Y no se 'n penadeix, ja que poch més avall diu textualment «llevat en materias religiosas, m' inclino á creure que no porta vosté tant endevant l' escepticisme com aquest que vosté s' imaginava tan dogmátich,» per més que «duptar de tot es caréxer de lo més preciós de la rahó humana, qu' es lo sentit comú.»

Las conviccions religiosas no poden desvanéxers ab las filosóficas: s' han adquirit per altre camí, se presentan al esperit ab altres merexements y, sobre tot, si no fan al home sabi, lo fan bo. L' escepticisme, que algunas vegadas viu tranquilament quan la ditxa 'ns festeja, 's fa horrorós quan las angustias d' una malaltía 'ns corgelan, quan la tenebrosa mort s' acosta amenassantnos.

Induatablement l' escepticisme es, com diu Balmes á son amich, un dels més terribles cástichs que Deu ha descarregat sobre l' humanal llinatge: cástich que, com no ha caigut d' improvís, fa menester lo trascurs de moltes generacions pera rescatársen, á no arribar gran prodigi del Omnipotent, que divuyt segles há manté la autoritat d' una Ecclesia propagant la veritat de qu' es necessaria una Fe activa, puig sens activitat, es á dir sens obras, es morta.

La Fé! ¿Per qué espanta ni per qué creu ningú qu' humiliá? ¿No espanta ni humiliá la confiansa en l' autoritat humana y causa humiliació y espant lo dogma! «Lo dogma es incomprendible, cert, diu Balmes; mes atreviuvos á prescindirne, y 'l mon se converteix en un cáos y l' historia de la humanitat no es més qu' una série de catástro-

fes sens rahó ni objecte, y la vida del individuó es una cadena de miserias, y no trobau per tot arreu sinó 'l mal y 'l mal sens contrapés, sens compensació: totas las ideas d' orde, de justicia 's confonen en vostre seny, y, rene-gant de la creació, acabáu per negar á Deu.»

«Assentéu, al contrari, 'l dogma com pedra fonamental: l' edifici s' alsa per sí mateix, vivíssima llum aclareix la historia del género humá, divisau rahons profundas, adorables designis allí hont no veuriau sino injusticia ó ezar y la serie dels acontexements, desde la creació fins als nostres dias, se desarrotlla á vostres ulls com magnífich llens hont trobau las obras de una justicia inflexible y de una misericordia inagotable combinadas y agermanadas baix l' inefable plan trassat per la sabiduría infinita.»

Balmes, adoptant un sistema que sembla poch lógich, però que 's fa més agradable al contrari porque no 'l fa rezelarse contra un plan científich preconcebut, á fi de obtenir l' anhelat convenciment, va de més á ménos, comensant per empendre la demostració del dogma de la eternitat de las penas, fentlo dependir de la veracitat de la revelació y de si es ó no la Iglesia católica la depositaria d' aquesta y atacant la sensibilitat desmedida y 'l pérfit egoisme que s' oposan á n' aquella creencia.

Lograt lo fer simpática ó despullar de prescripcions desagradosas al cor la Religió católica, lo que resta, per abatre l' escepticisme, es consequent y més fácil. Los dogmas s' enllasan y las teorías, que directa ó indirectament venen á atacarlos, deuen considerarse traidoras per molt viu y resolut que sia llur espiritualisme. Balmes prescriurá, en sucesivas cartas, lo que deu fer un católich avans de discutir ab un incrédul, y presentará las variants de la incredulitat respecte al Catolicisme que més s' han de temer porque més seducció oferexen. Se presentará tan dotat de penetració práctica pera combatre las escolas racionalistas, com home de meditació interior, de oració que s' expansionará en manifestacions plenas d' un sentiment fondo sobre la virtut del misteri y sobre l' incon-

trastable poder de la unitat de la fé y de la moral del Evangeli.

Mes no 's concreta als incréduls, no; veu la mala sement en nostre mateix camp y, proclamada la humilitat tan enlayrada per sants com Francisco de Sales, demostra quán agradable es l' humilitat als ulls del mon, anatematisa als cristians viciosos y aclareix altres y altres importantíssims punts (los que més fan diferir als protestants dels católics), atemperantse, com en EL CRITERIO, al moviment de sa pensa ó al que suposa en son catecúmeno, es á dir component una obra que per sas qualitats intrínsecas podria també titularse *Criteri Religiós*.

Insistir sobre sa importancia docent ho creyém tan superfluo, com voler donarne idea circunstanciada. Qui llegesca las *Cartas* trobará qu' en síntesis bellíssima diu son autor mil voltas més bè qu'ho podríam dir nosaltres: «En lo mon físich, eom en lo moral, s' hi troban tanta grandor, tan augustas sombras, tant manantial d' elevats pensaments, d' inpiracions sublimes, que la ánima 's sent fonament conmoguda y descubreix per tot arreu una especie de solemnitat religiosa. La claretat es la excepció, lo misteri es la regla; la petitesa está en alguna qu' altra apariencia; en lo fons de las cosas hi há una grandor que excedeix tota ponderació. La grandor, eix misteri no 'l sentim perque no meditam; pero tan prompte com l'home 's concentra y reflexiona respecte al conjunt de sers en qual inmensitat viu sumergit, y pensa en aquexa flama que sent cremar dins sí propi y qu' es en l' escala dels sers com lleugera espurna en mar de foch, se sent sobre-cullit per un sentiment profundo en que l' orgull se barreja ab l' abatiment, lo plaher ab l' espant. Oh! alashoras es ben petita aquexa filosofia que parla de lo *ordinari*, de lo *comú* y que té un ridícul horror á tot lo que sia extraordinari ó misteriós!»

VII

¡Esperits migrats, dignes de reprobació tant com de condol, los qu' en la magnífica defensa de la Eclesia catòlica contemporànea é incomparable vindicació dels primers actes religiosos y polítichs del pontificat de Pio IX hi vegeren ó hi percebexen encara un' imperdonable apostassía del jove sacerdot ó una malaguanyada víctima del Revolucionarisme foll!

¡Ditxosos los qui en la lectura del famosíssim opúscul Pio IX tenim l' esma de trobarhi, en compte d' una apostassía ó d' una tranzacció ab las ideas anti-religiosas, dissolvents ó anárquicas, una confirmació generosa y una aplicació brillant de las tendencias encarnadas, desde 1840 en las obras y escrits polítichs del autor del PROTESTANTISMO COMPARADO CON EL CATOLICISMO.

Comprenem, emperó, la acusació porque l' esperiencia 'ns diu que sovint, molt sovint se dona mes crédito á una ilusió favorable (y ho era per alguns creure al sabi sacerdot oracle de l' inmovilitat,) que á una realitat antipática; que 'ls partits polítichs saben mellor de desitjar lo que 'ls convé que de recordar lo que no 'ls serveix, veyent d' un escriptor més lo que 'ls desplau que lo que 'l vindica y fins glorieja. ¿No han calificat de socialista, pochs anys enrera, al eloqüentíssim autor de *La Moral y la Lley de l' Historia*?

Si axís no fós, una obra ¿qué dich una obra? una sola frase d' entre las moltas consignadas per Balmes hauría impedit l' escándol y 'l dictat d' apóstata, de traydor ó d' inconseqüent.

Podian recordarne á desdir, acreditant axís molt més llur caritat que no n' esmersaren ab aquella naturalesa sensible y bondadosa que, fidel al Cap visible de la Cristiandat, donava esbarjo á sos trasports de joya al estudiar la qüestió de la nova era papal desde 'ls mes alts, variats y trascendentals punts de veure. Balmes havia sigut qui,

dirigintse als que combaten la Relligió en nom de la Llibertat, havia exclamat: «No digau que condemnam al segle y que 'l segle marxa á despit nostre: nosaltres no retxassam lo que té de bo... Lo segle marxa, es veritat, mes ni nosaltres ni vosaltres sabém á hont va. Los católichs saben sols una cosa pera qual enunciat no s' ha pas d' ésser profeta: qu' ab homes dolents no 's pot constituhir una bona societat... que hont manca la Religió, la Moral se troba sens base.»

Nó: á nom de la Relligió no pogueren acusarlo. Los ne privavan: primerament, la mateixa índole del assumto, lo capdalt y august de la persona, qual pérdua plora avuy lo mon católich, que motivava la publicació, y la actitud francament zelosa de la conservació de la fé y la pietat en que, ab l' Encíclica de 9 de novembre de 1846, s' havia mostrat lo Sant Pare. En lloch segon, la carta singular del P. Roothaan, alashoras general de la Companyia de Jesús, oportuníssimament citada per lo mateix Balmes, document que ab la afirmació de que 'l nou Pontífice *rehuneix totas las virtuts que l' Ecclesia honra y totas las qualitats que 'l mon admira*, venia fins á desvanéixer las suposicions d' antagonismes entre la primera Potestat de l' Ecclesia y la primera autoritat de la Companyia de Jesús. Impedian, finalment, (per no retraure altrás provas) la serietat de l' acusació aquells incondicionals elogis d' un testimoni tan qualificat y merexedor de crédito, per referirse á cosas presenciadas, com lo Cardenal Arquèbisbe de Cambrai.¹

L' acusació, l' increpació, l' estigma foren polítichs y socials, prescindintse de lo respectable qu' era la procedencia dels indicats elogis y lo íntimament unit que anava llur sentit religiós ab lo purament humá. Uns sincerament teméren pel esdevenidor del jove sacerdot vigatá al

¹ Est prelat havia dit en una alocució: «Nos l' hem vist al molt amat Pio IX, Pio 'l gran, més gran que tota llohansa. lo mes generós dels prínceps, lo més piados dels pontífics: entre tots los monuments de Roma, lo més digne d' ésser contemplat etc...» (Pio IX. p. 27.)

véurel avansar resoltament y celebrar las reformas lliberals del govern pontifici; altres afectáren temor y escándol y ab crueltat lo propagaren. Escandalitzats ó temerosos de bona fe, intranzigents pessimistas y detractors implacables no dexavan d' ésser conseqüents al conduhirse del modo aludit. Balmes acabava de demostrar que comprenia l' idea de conservació ben altrement qu' ells; que no temia la llibertat, sinó en quant degenerava en llicenciosa; que la civilisació era filla de la inteligencia, sens ésser antitética de la fe... ¿Cóm avenirshi aquella gent? ¿Cóm no retirarne 'l cap duhentse las mans als ulls temerosa d' inficionarlos?

Ni un mot més sobre aqueix particular, que 'ns conduhiria á espays d' hont nos precisa fugir l' objecte de nostre modest treball.

Récança 'ns ha costat fer las apuntacions qu' anteceden; mes las hem conceptuadas necessarias per' arribar hont debem, sense habilitat ni contemporisacions.

De banda, emperó, l' independencia de carácter y la bella summissió que revela, l' opúscul dedicat á Pio IX abunda en dots d' una riquesa y magnificencia sorprendents. Lo plan es vast y armónich; l' assumpto dominat y reduhit á unas proporcions qu' encisan per sa justesa; los arguments, no bè naxen, dominan; las consideracions que 'ls motivan ó aquellas de que s' originan, revestexen una eloqüencia clássica per son ayre y per sa puríssima naturalitat. Concepte y demostració, sentiment y estil sempre interessants, magistrals sempre.

Y per nosaltres encara té un altre valor, y en tal sentit hem d' apreciarlo: lo de recordar y completar anteriors escrits polítich-socials del eminent publicista catalá, en tal manera que, malgrat las acusacions avans recordadas, un any després de publicat l' opúscul (1848) Balmes digué que creya no debía adicionar ni esmenar ab un mot sa combatuda publicació.

Ohíulo, y trobaréu cóm nos presenta, en armónicas consideracions, resúmen fidel de sos més accentuats y

bellíssims designis *de tota la vida*. Escoltémlo bé, y ell mateix nos presentarà sa gran figura moral ab incontrastables tochs.

L' ocasió de oferírsens com lo volem es solemne. Se tracta de la primera autoritat visible d' una Religió, á qual gloria y benefici dedicá Balmes tots sos afanys com al ideal de la Bellesa dedica 'ls seus un artista. Se tracta, ademés, d' un Pontífice de qui acaba de dir un escriptor gens sospitós d' ultramonisme ¹ en un periódich gens ultramontá, y ab motiu de la mort de Pio IX, que aquest dominará nostre temps (com lo pontificat de Gregori VII domina l' Etat Mitjana) per los grans successos que s' hi han realisat, per l' influencia qu' exercirá; y que quant més lo temps, qu' esborra las cosas petitas y eleva las altrás, marxará, més la figura de Pio IX sembla destinada á grandir als ulls de la humanitat.

Conexerém la valerosa prudencia que regulava son esperit fentli distingir admirablement lo sentimentalisme tan reprobat per ell en sas CARTAS, del ver sentiment, al mirarlo advertir que «quan lo sentiment falta lo seny no es fecundo, els objectes se veuhen mal perque 's guaytan desde un punt mesquí; lo gran s' enxiqueix y lo petit se converteix en fantasmas; en lloch de las emocions nobles y generosas, hi há las miserables passions del amor propi, de la pór que retrocedeix davant los objectes de vastas dimensions y procura reduhirho tot á las proporcions estretas del apocat espectador. Ab un cor sech no 's senten los mals de l' humanitat ni las necessitats que crean; no 's sent la sublimitat del sacrifici, no s' ama als homes ab aqueix amor viu, fondo, actiu, efícas, que no s' acontenta ab paraulas estérils, que fa 'l bè arrostrant tota mena de dificultats, que no pensa ni en la maledicencia, ni en la ingratitude y que inmola la vida, y si es necessari quelcom més estimat que la vida, lo bon nom, pera fer lo bè de sos semblants.»

¹ Charles Bigot.—«La Revue politique et litteraire—Revue des cours litteraires.»
16 feb. 1878.

Admirarém una y cent vegadas lo modo de veure y de sentir las verdaderas necessitats del Catolicisme dins una época de rápits y trascendentals progressos quan, ab oportunitat may tan certa y docent com avuy dia, nos dirá, al ocuparse de la «Empresa de Pio IX» qu' aquesta consisteix en... «mellorar la condició dels pobles sens precipitarlos en l' anarquía; en prevenir la revolució per medi de la reforma, trahent á la impietat *motius*, ja que no es dable impedir que prenga *pretextos*.»

Sentirém renáixer en nostras ánimas, ab l' amor de l' independencia y dignitat pátrias, l' aborriment á la tiranía quan enérgicament advertirá que «tot govern qual seguretat estriba en auxili extranjer, se veu forsat á condescendencias humiliants, es fluix y abandonat en sa administració, imitant la conducta dels particulars que, ab la seguretat de la munificencia agena, s' oblidan del treball, cauhen en la dessidia y á la fi 's degradan. Que per ço son sempre fatals las proteccions estranjeras y que á voltas fóra menos danyós á un país perdre del tot sa independencia, convertirse en provincia d' altre imperi, que l' estar sotmés á exa acció bastarda que no 's sent impulsada al bé per ningun motiu y que 'n té molts pera fer lo mal sens cap género de responsabilitat.»

Poch després y ocupantse dels efectes internacionals del comens del pontificat que principiá en 1846, esplayará sas observacions á tota Europa, definirá ab lo talent polítich que li hem tant reconegut y eczalsat avans d' ara, las forsas y 'l distintiu de cada nació, y ab elocuentes frases, de més actualitat avuy que 'l mateix dia que aparegueren estampadas, apreciará la significació incontrastable de la gran nació septentrional d' Europa, la Russia, que «ab sa poderosa marina en los mars Báltich y Negre, sos nombrosos exércits, sos tresors de la Siberia, sos pobles bárbaros de que disposa ab tanta inteligencia, son inmens territori, sas vallas de neu, sepultura del major y mellor exércit dels temps moderns... podría afrontar tots los conflictes europeus, y si en últim apuro s' aliás ab los

Estats-Units, desafiar desde sas neus la cólera de totas las potencias coalligadas, inclusa la Inglaterra.»

Trobarém axís mateix que á Balmes, decidit sostenedor com sempre, del principi d' autoritat, no podia cegarlo 'l fanatisme autoritari, puix sabia que si ab los noms de *llibertat* y *progrés* s' espressa á voltas *llicencia* y *ruina*, també ab los d' *autoritat* y *conservació legal* se significa algunas vegadas *opressió* y *explotació*; que si per una part es de reprobar que 's llansi 'l símbol del poder á la via pública, pera que las turbas lo trenquin, per altra, 's deu convenir en lo que no ha negat en cap de sas obras, y es que «concedir, prevenint la exigencia... es exercir un dels actes més propis de un govern sabi, es satisfer una necessitat avans que 's convertesca en exigencia, ço es avans de que 's manifeste ab actes que farían funesta la seva satisfacció.»

Llibertat, reformas, tolerancia: res l' espanta ni l' asusta. «¿Qué significa eix homenatge que se las hi tributa? (pregunta) ¿Tots los qui ho practican son débils ó cegos? Llavoras ¿hont son los forts y que tenen vista? ¿Per qué no han sortit á tórcer la marxa del género humá? ¿Per qué no surten? ¿Per qué no han revelat, per qué no revelan al mon llurs secrets?... ¿Cóm es qu' en tants paissos tants y tant poderosos interessos no han pogut defensarse d' exa invasió del esperit modern? Se dirá que perquè no se n' ha sabut. Donchs ¿qué pensar d' institucions faltadas de lo que més necessita tota institució, qu' es bon escut? ¿Qué dels homes formats á llur sombra y encarregats de llur custodia y defensa? Grans efectes suposan grans causas; efectes universals requerexen causas universals.» La Relligió y la Llibertat no 's repugnan: «l' aliansa del altar y 'l trono absolut podia ésser necesaria al trono, pero no ho era al altar;» la Relligió progressa paralelament á la Llibertat en los grans pobles de l' Europa y l' América; «la Relligió no té que lamentarse tant de Lluís Felip ni de Napoleon com de Lluís XV y de sa favorita madama de Pompadour.»

Interminables son las citas á que 'ns convida la lectura y meditació del centenar escás de planas que componen la darrera de las hermosíssimas publicacions de nostre Balmes. No pódem, emperó, estarnos de reproduhirne, pera concloure, dos párrafos invertint l' ordre ab que aparexen en lo llibre:

«L' anarquía es una cosa horrible, pero no es bell, certament, lo despotisme. La revolució, destruhint, ofereix un espectacle desastrós, pero 'l poder oprimint presenta també un repugnant quadro... Respectém lo passat, mes no cregam que ab nostre estéril desitj pogam restaurarlo, y al interessarnos pe 'ls restos de lo que fou, no portem la exageració fins al punt de malehir tot lo present y esdevenidor.»

«Es precís no llansar un *ay!* d' espant á cada murallet que s' aterra en los antichs edificis del mon polítich. Tot lo humanal envelleix; tot se reduheix á pols: los mateixos cels y terra passarán: lo que no passarà es la paraula de Dèu.»

Febrer de 1878.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.





UNA PETACA D' HISTORIA

VI



ESPONENT sens dubte á tal impresió, ma possitissa gravetat de professor flaquejava al penetrar en la casa de mon primer alumno.

Un cop allí se pot dir que jo 'm convertía en la personificació de la condescendencia.

Que lo senyoret no s' havia llevat..., m' esperava; qu' ha sortit un moment..., m' asseya; que per dos temas no te prou memoria..., reduhim la llistó; qu' avuy li pesa la lectura..., entrem de traduccions. Ab aquest acomodatiu sistema, si be mon crédito de professor no s' assentava, porque no era fácil que n' eixís un expert alumno, obtenía en cambi lo senzill regoneixement de sa familia, pera mí, atesa la ocasió, un dels més segurs medis de ma propaganda.

Aquesta relació d'intimitat m' oferí la cojuntura de coneixer més á fondo á mos protectors.

No n' havia format injust concepte al visitarlos per primera vegada. Lo noy, una mica engandulit, més per aviadura que per venirne de mena, era, no obstant, sumís, atent y esparvillat, circunstancias que no reuneixen la majoría dels casolans deixebles; sa mare, si be una dona atractiva, de coneixements práctichs y d' experiència reconeguda, adquirida probablement en los contínuos viat-

jes ab son marit, jefe d' exércit, era, per ço, d' aquelles reservadas en sos íntims afectes, com si haguessen tingut moltes ingratas decepcions, y, per deducció lógica, positivista en tots los actes que de sa voluntat dimanavan. Per lo que toca á sa filla, puch afegir sols á lo ja mentat més endavant, qu' era un xich com distreta, á lo ménos en mon tracte; que tenia sos ulls negres un xich mes grossos de lo que m' havia cregut, y que sempre la trovava trista y cavilosa com si malmetés son cor lo pes d' una abrumadora contrarietat.

Al llegir en son rostre aquella permanent tristesa, no se perquè, m' inspirava un parescut afecte al que m' impressiona quant ensopego ab mos peus las despullas d' arreballada flor, ó miro sota 'l rourer emblanquit per la nevada lo cos enravenat d' una pardala novella.

Més de quatre voltas se m' havia ocorregut preguntarli lo motiu de sa constant melangia; més, per no pecar d' indiscreció, me contentava en dirijirli una consoladora mirada. Cert dia, no obstant, mogut per la curiositat ensemps que per lo tentadora de la ocasió, vaig proposar-me inquirir algun antecedent que 'm dissipés la sinistre oscuritat d' aytal misteri.

Sa mare era per dins, vestintse ab aquella sabuda pressa de las donas quant surten de visita; mon deixeble traduhia 'l seu tema de la passada llissó, per haverse endormiscat l' última vetlla damunt de l' Ollendorff; la noya, prop del balcó, s' entretenia ab son macassar, y jo, cremava un cigarro, disposat á medir ab mas petjadas las proporcions del salonet. Totduna, com rellicantli dels dits, vingué 'l ganxet de la noya fins á mos peus: tot blincant per lo enrajolat, vaig aprofitar lo moment de tornarli pera satisfer ma tafaneria.

—Sempre hauré de véurela d' aquest modo?

—De quin modo?..

—¿A mí m' ho pregunta?..

—¡Si es mon natural!..

—Dispensim; pero no ho sé compendre. A la seva etat,

á la flor de la juventut, cuant las il·lusionès enriqueixen nostra imatge ab lo color de la ventura, y 'l mon, obrint-nos al cop sas dauradas portas, se 'ns presenta pera rebrens ab totas las galas d' una magnificencia seductora... , qué vol que li diga!.. se m' afigura que no te res de natural... Si la tristesesa la dominés á estonas, convindria ab V... ¿Qué més propi que nostras passions vibrin al més lleuger impuls, sent tant febles y delicadas las cordas que las sostenen?.. Més... sa constancia en lo sufriment, li confesso, m' alarma. Miri, pochs potser com jo tenen motius tant poderosos pera traurer al exterior lo dol de la seva ánima... Y no obstant... ja ho veu!.. ¿Qui diria á V. que jo avuy, al esclatar ma vida sa primera efflorescencia, quan la llum de la gloria il·lumina mon cervell y la veu del amor truca á mas portas... qui diria á V. que 'm vejés orfe de pare y mare, abandonat per una exigenta parentela, ab una brillant carrera perduda, y fins en la esclavitut de la necessitat...

L' última paraula 's quedá en mos llavis, sentint que la senyora nos anunciava sa presencia.

Precisament en aquell acte mon deixeble se 'm dirijia preguntantme si certa conjugació estava ben posada.

—«Oui,» «si,» «très bien,» vaig repetir tot acomodantme per dissimular lo rubor de la sorpresa...

—Qué 'n tenen per molt?..» me preguntá la senyora, aproximantse á la noya perquè li cordés un dels guants...

—Si... No... Ja veurá; jo respecto sa voluntat...

—Es que si acás li encarregaría...

—Oh!.. senyora... mil gracias per tal confiansa... Més... si V. ho considera... Com estich á sas ordres...

—Donchs be; deixinho per demá.

—Just; fins demá.

Y agafant lo sombrero sortí ab ella envers la porta.

Al saludar á la noya recordo que 'm dirijí sos ulls, obrintlos ab una sensible gradació de solemnitat, que m' impresioná sobremanera.

Un cop en lo carrer, y després de preguntarme la se-

nyora per la disposició y avensos de son fill en la obtenció de la llengua francesa, va dirme, referintse á la noya y ab veu de reconegut goig:

—Qué no ho sap?..

—Senyora!..

—La caso.

—La casa?.. Y qui es l'afortunat?..

—Oh!.. un ricatxo de primera... Una persona de suposició...

—Jove?.. Fill de...

—Jove!.. No molt jove... uns quarant' anys...; pero com los homes no tenen etat!.. Ja 'l deu coneixer V... Fulano!..

—¿Fulano!...»

Y tal si 'l coneixia... ¡cóm qu'era lo germá petit de la meva marell..

VII

La sorprenent nova que la mare de mon alumno acabava de divulgarme, m' havia afectat de tal modo, que mon cor, com una gota de sang desde que surt bullenta de la violent ferida fins que 's descompon encastantse en la freda llosa, havia rebut en las múltiples impresions, tota la tonalitat y gradació del sentiment més susceptible.

¿A qué atribuiro?.. Fácil es de compéndreho.

Prenent formas en ma esvalotada imaginació lo misterios enigma escrit en lo rostre de sa filla, acabava per personificarsem ab indubtosa certitut. Jo veyá á las conveniencias socials jugantse lo destí d' una ignocenta noya ab lo capritxós dau de la sort... Jo veyá al juheu del interés avalorant lo cor d' una positivista mare... Jo veyá al egoisme triomfant... Y es per ço, que, repugnantme sa deificació, ne protestava desde 'l fons de ma conciencia.

En aquest estat de sobrescitació vaig arribar á casa de ma dida. Sens dupte compregué la lluyta que 'n mon

interior passava, quan, valguentse d' un captivador circumloqui, exclamà: «Noy!.. se 'm figura que 't veig malt... 'm sembla...»

Tota aquella nit vaig passarla en un escruixidor somni. Al calor d' una febre dominant, s' abocetaban en ma fantasia mil personatjes y estrambóticas escenas que succehintse com á impuls d' inmovible má, semblavan las automáticas figuras d' un teatre de puchinel·lis.

Tot fregantme 'ls ulls com si tractés de desvaneixer l' última sombra de mon estrany somni, sortí l' endemà de casa pera dirijirme á la de mon alumno, ab l' objecte de continuar nostre endarrerida llissó. A mitj trajecte debía escaurem quan una forsa desconeguda detingué mos passos.

«Bé; y qué...» me diguí ab severitat com si la veu de la consciencia comdemnés mos actes. «Que mon oncle, satisfentse un capritxo, s' apoderi d' una noya sens cap mena de reparo, adquirintla legalment, mirantho ab los entelosos ulls de la societat; qu' una mare, una dona qu' ha sentit en sa no llunyana joventut batre son cor al impuls de l' impresió més delicada, consenti en sa filla una aberració semblant... Y qué?.. Acas jo, l' última espresió d' aquesta hiperbólica suma que s' anomena humanitat, só qui te de denunciarlos? Quan lo mon si se 'n preocupa es sols pera autorisarho ab son mut assentiment, soch jo qui té de descórrer lo vel de la impunitat?..

Aixís, tot capficat per un embull de missantrópicas lucubracions, vaig arribar á l' habitació de mon deixeble. Gayre be m' escapava 'l riurer al penetrarhi. ¿Qui no s' ha burlat algun cop de sas propias tonterías?.. Y no era una tontería mon entevanament per inmiscuirme en un assumpto qual ingerencia ningú m' havia de regoneixer per lo motiu d' ignorarla sos mateixos interessats?..

Allí, á mon enfront, mentres m' asseya esperant que mon alumno deixés los matalassos, s' estava la protagonista de mon bosquejat saynete adelantant son inacabable macassar; ben aprop sentía las manifasseras petjadas

de sa mare, ataleyada, segons va dirme, en una reforma domèstica, en tant que, mon alumno, desenvolupant sos òrgans de vocalisació ab las inflexions més escruixidoras, protestava devant la suprema autoritat de la minyona del brusco allanament de son cuarto...

Aquesta impressió de la realitat de las cosas m' entristí de sobte profundament. Ensopit estava al pes de mas cavilacions, quan una veu endolcida per la tendresa feu concentrarme.

—Y donchs?...» digué la noya, tot mirantme ab un somris de perceptible goig, mudantsa en son rostre inesperada y d' explicació difícil á mon entendre...—Y donchs?... Jo 'm creya que V. no era cóm los altres?..

—No entench...

—Vull dir que no li sortian al rostre...

—No atino!..» vaig repetir ab significatiu gesto d' ignorarho.

—Ja no 's recorda d' ahir!..,» replicá com reconvenintme...—No sab qu' al preguntarme per l' origen de ma tristesa... d' aquest encongít afecte que V. sens dubte experimenta are...

—Ah!.. Just;» vaig fer jo, mitj somrient per recuperar la naturalitat.—Si; ja recordo... Més; es de tant poca munta lo que á mi 'm passa... que... no val la pena. Per cert qu' avuy m' anyoro de no trovarla ab aquell tint de melangía...

—Se 'n anyora?..

—Vull dir... que m' estranya... La costum de véurela sempre en aquell confós estat d' ánim, que reflectía en son rostre las indecisas sombras d' un pesarós dubte... Més... are hi caych!... ¡quina distracció la meval!.. Are recordo que m' explica la soptada variació que 'n V. observo... ¡y es natural!.. lo qu' ahir me digué la seva mare al eixir la porta...

—¿La mare?..

—Si; la seva mare. De modo que, sent tant satisfactori l' aconteixement que motiva son cambi... no puch menys que donarli la nora-bona... desitjantli...»

No sé com me mirá en aquell moment que las paraulas se 'm detingueren en la boca. Una mirada viva, potent y penetrant, que, contenint en son fons un retingut despreci, me confonia y fascinava á l' hora.:

Mon deixeble vingué á treurem de la confusió.

—Quan vulga!..

Just... ¿Vejam los temas?... Be, molt be; conformes,» afegí, sens apenas mirarlos.—Repassi are las dos llistons átrassadas y las hi pendré luego per renovar la lectura...

Mentres lo noy s' acomodava en l' assiento tot preparant sos estudis, jo 'm vaig atansar envers la noya ab cert ayre de cortesia, com si sollicités una excusa per ma simulada ofensa.

—Donchs tot ho sab?...» me digué ella visiblement afectada...

—Tot; y potser fins detalls que V. ignora... Sé que V. vá á ser felís: molt felís, perquè 's casa ab un subjecte que, ja com á primera circumstancia, conta la de ser ricatxo; sé ademés que 's una persona que correspondrá á la estima de V. ab tota la passió d' un cor sensiblement enamorat... y sé...» Anava á dirli fent esforços pera concloure ma frase «y sé qu' aquest incógnit es mon oncle,» més élla, aixecantse de son assiento ab imperiós ademan, exclamá ab l' enteresa d' una mártir, reprenent mas paraulas:

—¡Y sé qué V. es molt cruel?...»

En aquell acte arribá á son paroxisme mon estat de confusió. Atontat com un idiota no sabia donarme compte de lo que en mí passava.

Reposat al últim á l' influencia de sa carinyosa veu, disculpantse per *mos reparos*, compreguí per lo incisiva y seductora de sa mirada tota la expontaneitat y sentiment de sa exclamació. «T' estima!..» vaig pensar ab la fruició de qui toca l' éxit d' una idea preconcebuda... T' estima!.. ¡T' ho confessa!..» Y enardit per la forsa de la convicció vaig tartamudejarli, emocionat, acostant á la seva ma testa:

—Oh!.. Si 's vejés mon cor en aquest actel!.. Si s' obris la vàlvula de mon front pera donar sortida al cúmulo de pensaments qu' ab l' impetuositat del goig s' empentan!.. Si pogués descloure mos llavis per barbotejar impunement un nom... un nom... Més no sé lo que 's digueren nostres ulls en aquella lluminosa estona, que nostres llavis s' acostaren fins á besarse com si obehissen á la corrent magnética d' una divina inspiració.

«J' aime; tu aimes; il ó elle aime;» deya allavors mon deixeble repassant sa llissó en veu alta.

Si «J' aime, élle aime» afegía jo, tot recitant á sos peus aquella dolça melodia de Schubert, composta en algun moment d' anyoransa, y qual lletra traduhida al francés, comensa:

«A toi tousjours
Mes seuls amours!..»

Pochs segons després, sa mare 'ns sorprendia en lo més entussiasta col-loqui.

—Qué li conta?... Qué li conta?..

—La novetat, senyora; ja pot afigurarsho.

—¿Es tota una sort, eh?..

—Y tal, senyora. Una persona rica, adornada de circumstancias recomenables; bona figura; distingida paraula; amable á tota proba; ab un cercle de relacions... ¡com que no hi ha gent de negocis que no 'l conega!.. En fi, senyora, la felicito com V. pot creure...» Y suprimí ab un gesto mas paraulas confós per una provocadora mirada de la noya.

Per fugir de tant relliscosa conversa vaig acostarme á mon alumno tot treyantme la petaca ab trassas d' ocupar-me en sa llissó tot lo resto de l' hora... Més estava neguitós. Havía tastat la mel del goig y no m' acontentava en salivarla... Un moment més ab ella... un minut tant sols per jurarli fidelitat á cambi de sa constancia...

Més la llissó s' acabá y no tingué lloch.

Al despedirnos y tot captantme las simpatías de la seva mare envanintla per sa conservació, bonas formas y reconeguda guapesa, se toparen nostras mans... Un espresiu estrenyiment sajellá en aquell acte nostras aspiracions...

Y quina xafogor sentía al devallar la escala, ab tot y ser al prólech del hermós llibre de las estacions; ab tot y al ser comens de la benvolguda y sempre desitjada primavera!..

VIII

No l' avaloteu!.. Mentres cauhen las dotze batalladas de la iglesia vehina, repercutintse per l' espay, deixeu que rellisqui entre las ombas de la foscuria, aixís, ab son barret de cayrell, damunt son bras l' enmatxucat *pardessus*, lo bastó sobre la espatlla, embadocada sa vista y barbotejant un incoherent diálech com si compongués una doble personalitat... ¡No l' avaloteu!.. Per més que camini de l' una á l' altre acera ab insegurs passos, com si estés subjecte al capritxo del atzar, que no acudi á vostres llavis lo terrible anatema... No son los alcohólichs vapors d' una disbauxa qui 's mofa en semblant ocasió de sa formalitat com desde l' imperi dels somnis 's burla 'l gnomo de la pudorosa donzella y 'ls incubos y súcubos de l' anacoreta penadit... No!.. Altres son los vapors que pujan á son cervell fins ofuscarlo; que no es pas lo vi qui l' enmena...; l' amor es qui 'l trastoca!.. Mitjhora no fa que sas orelas han sentit dels encesos llavis d' una dona cualsevol d' aquestas dos sublimes frases: «T' estimo,» ó «T' aborreixo.»

Poso aquí aquesta digresió, pera demostrar á mos lectors com deuría conduhirme durant lo tranzit; ja qu' arribí á casa sens adonarmen y ab lo dubte de no haber cumplimentat aquell dia mos debers de professor.

Oh!.. ¡Ditxós de qui pot viure sempre baix la dominació d' un sonambulisme semblant, que més tranquilisa

son esperit tant quant més l' allunya de la freda realitat de las cosas!.. Jo no sé quantas horas vaig passarhi!..

Molt entrada era ja la fosca quan vingué ma dida á treurem del ensopiment, penetrant en mon cuarto tota esverada.

—Qué passa?..

—¡No t' atmiras!..

—De qué tinch d' atmirarme?..

—¡Ton oncle!..

—¿Es aquí mon oncle?..

—No; pero ha enviat á sa minyona ab aquest recado: «Dígali que l' espero.»

—Are mateix?..

—Si; are... Potser á l' últim...»

Per aminorar lo torment del dubte sortí de casa tot allargant mos passos.

Una minyona m' obrí la porta al arribar á cal oncle..

—Passi á la sala.»

Be prou la coneixia. Ab una mirada vaig inventariar tots los mobles... Alguns, los més luxosos, m' eran desconeguts; en cambi d' altres com l' antich trémol de columnas salomónicas, desde hont caygué ma petaca, y la vella papelera ab grapas de tigre, havían desaparecut... Aquella variació que, evidentment, responia á la veu de mos dubtes, me repugnava sobremanera...

De sobte aparegué mon oncle... Jo may l' havia vist ab tanta palidesa.

—Séu;» me digué... Y acostantse una cadira prengué assiento á mon aprop.

Aprés d' acomodarse tot passantse la má pe 'l front, com si tractés d' oblidar alguna insistent idea, va dirme ab reposada veu:

—Escoltam, y no contestis fins que ho acrediti la forsa de la oportunitat...

Jo no sabia com dar-me compte de l' imponent carácter d' aquella conferencia.

—Escoltam... Tot ho sé... Avuy, y quan menys ho

imaginava, la casualitat ha descorregut ab sa má l' atapatit vel de son misteri... Si; avuy he comprés lo perque de sa tristesa; lo cóm de son comportament envers á mi, y 'l cuánt de ma no esperada desventura...

Sensible m' es dirho; pero al punt hont han arribat las cosas jo no puch trucar á la porta de l' abnegació... Ho he probat ja... y no cal pensarhi... Sols puch recular en una vía admetent sobre mon nom l' ignominiós padró d' un solemne despreci...

Buscant, donchs, un prudent medi per armonisarho, se m' ha ocorregut cridarte pera ferte avinent alguna reflexió, que desitjo atengas, si es qu' un resto de voluntat me conservas encare...

Jo sé lo qu' es una afició de moment, una ilusió que, més que la voluntat, desarrolla 'l fluyt magnétich de las circunstancias... Si; considero tota la potencia de son atractiu; més per ço no ignoro que son poder declina al escarrassós pes de la realitat... Una lleugera descepció; quinze dias d' apartament; un abús de franquesa en lo sí d' una superficial intimitat; cualsevol insignificant causa es sufficient pera que desaparega fins de la memoria...

Sobre aixó, donchs, vull enrahonarte.»

No cal aponderar lo desconcert que 'm dominava al arribar en aquet punt. «¿Cóm havia descobert nostre passió?.. Baix quins antecedents l' aquilatava?.. ¿L' hi hauria dit ella mateixa?.. En aquest cas ¿qué hi deya la seva mare?.. Obrava mon oncle per comte propi y ab l' intent de retirarse si perdía en la lluyta?.. ¿O probava mas forsas per obtenir la victoria ab ma táctica prudenta?.. Tots aquets pensaments s' agloporen en mon cervell en molt menos estona de la precisa pera consignarlos.

Mon oncle prosseguí après d' una curta pausa:

—Donchs, be; es qué, atret per una sobtada impresió, inconscientment la fomentas al calor de ton juvenil entusiasme? Allavors te suplico que te 'n allunyis... Es que senzillament te proposas, atiat per una rancunia mal entesa, contrariarme en la consecució del fet que més profunda-

ment me pot afectar?.. Allavors te prego que 'm tingas consideració. En fi, en un moment d'arrebato, has contret ab élla compromisos tant sérios que depositesis en sas máns la rica penyora de ton honor?.. En tal cas digamho.

Y si no vols cedir á mos prechs, responme: Quí de tu ó jo ha fet més sacrificis per élla?.. Quí es més digne de pretendre sa má?.. Qu' has fet tu?.. Véurela un dia, l'endamá enamorarla y oferirla luego mil tentadoras promesas que sols pots afiansar ab lo dubtós crédito de la esperança... Jo, en cambi, fa vint anys que penso ab élla; vint anys que penso ab una dona que comparteixi ab mi los atzars de la vida; vint anys que prodigo mas forsás pera conquerirla, socavant lo terreno de la fortuna á fi de presentarme á sa presencia ab notoria dignitat: que si bastés sols un cor per adquirirla, com tu 't pensas, no 'm trovaría en aquet tranzit are... ¿Quí, donchs, de tu ó jo ha fet més sacrificis per una dona?.. Digam?.. Contesta?.. Tinch lo consentiment de la mare, la vénia de la familia y l'aquiescencia de la noya; m'apoya la mateixa formalitat impresa en nostres actes; respon, donchs: ¿quí de tu ó jo reuneix més condicions pera meréixela?..»

Mil y una objeccions se m'acudian pera contestarli d'una manera categórica; més, á la vritat, práctic coneixedor de sas extravagancias, sospitava que 'm sortiría ab una etzegallada de las sevas... Havía de ferir son amor propi pera disuadirlo, y per la mateixa brusquetat de la embestida no gosava... Al últim, y exint de ma boca com si lo recort d'ella empentés mas paraulas, vaig contestarli secament:

—Oncle; jo sols sé dirli que la estimo.

—¿Qué la estimas?.. Es á dir, que 't proposas contrariarme?.. ¿Qué ni á prechs, ni á consideracions puch ablandir ta enterca voluntat?.. Donchs, veurem!..»

Y desaparegué de mon devant sens saludarme.

—Y donchs?.. Digué ma dida al veurem arribar tot mirantme de fit á fit..

—No ha sigut res de lo que 'm pensava...

—¿Qué 't vol á sa casa, potser?.. ¿qué 't busca per testimoni?..»

Y per excusar enutjosas explicacions, vaig recullirme en mon cuarto desseguida.

(Acabará.)

JOAN PONS Y MASSAVEU.





LA
PRODUCCIÓ DE LA DONA

ESPOSICIÓ DE TRAVALLS DE SENYORA

OBERTA PER LO PERIODICH «LA BORDADORA»

Des que Jesucrist derramá sa divina sanch pera redimir la dona, de lluyta en lluyta, de vicissitut en vicissitut, s' ha lograt alcansar que se li reconegués sa supremacia en las virtuts domésticas, son bon acert en la direcció de negocis que estan á son cárrech, y s' aptitut pera apendre en las cátedras los estudis tan científichs com literaris, que son indispensables pera cursar distintas carreras.

Deixém la discussió de si sas condicions ó millor dit sos debers per la familia, li vedan ó no de exercirlas y passém á examinar si en lo malestar económich que estem experimentant, hi té alguna significació la dona; y si es ó no de importancia, la protecció de son treball que es lo tema de aqueix petit article.

Sapigut es que 'l treball que la dona de condició rica, executa per útil y distret passatemp, se converteix en la de condició pobre, en poderosa necessitat; puig es positiu que en la classe obrera no podria subsistir la familia, sens la cooperació del treball de la dona; treball excessivament mes carregat que 'l de 'l home, ja que aquest acaba sa tasca al finir las horas estipuladas, entant que sa suferta companyona, al donar fi á la feyna que serveix pel sosteniment de sa subsistencia, comensa la que es de imprescindible necessitat pera la familia.

Crech donchs que per ningú pot passar desconeguda, la importància que la producció femenina, té en la penosa crisi que està minant á nostra deprimida patria. ¡Quí ignora que aquest sér tan débil es á mils de voltas, ja per una malaltia del marit, ja per la decrepitud del pare, ja per la desamparada viudesa, lo sol sosteniment de sa desvalguda familia!

¡Y no es tristíssim, desconsolador, veure com de dia en dia van escatimantli la retribució de son treball, com de dia en dia ha de duplicar las horas á éll consagradas, regant sa improductiva feyna, ja no ab la suor de son front; sino ab la sava de sa salut y vida, que á dolls li roba cada volta de sa vertiginosa maquineta! ¡Horrorisinse los que vivint lluny de la dona productora, no han tingut ocasió de fixarse en la miserable remuneració de sos treballs, al saber que s'elaboran prendas de costura en blanch, i ab complicadíssims adornos, al increible preu de 25 centims de pesseta. ¿Y 's pot permetre tan repugnant explotació de la sanch humana? ¿Las inteligencias á qui Deu ha dotat ab la suprema gracia del talent, sens dubte per que l'empleen en benefici de sos desheretats germans, no aixecarán sa veu per demanar protecció pel treball d' un ser tan sufert y tan digne de general apreci? ¿Quí desconéix, que si la feyna de la dona fos sols mitjanament retribuïda, s'arrancarian milers de víctimas dels engolidors abims del vici?.....

Ma veu eixida del cor, pero mancada d' estudis y ciencia, no pot oferir altres remeys que'ls dictats sols per la bona voluntat: fassintho los que contin ab tan poderosos elements, segurs que 'l jorn que sia retribuit ab consciencia lo treball de la dona, disminuirá una gran part de la mortífera anèmia que á passos agegantats condueix á Espanya á la mes espantosa miseria: fassintho segurs de que si Deu, ha protegit á la inteligencia humana per descobrir los inconcebibles invents que han de donar al sigle actual, lo nom de sigle de la illustració, no deixarà sens sa divina assistencia, lo pensament qu' es-forsi son ingeni, pera cercar un remey á tan tristíssim desvaliment. Declárinse adalits de tan humanitaria causa, y certs estiguen, que la dona correspondrá dignament á sa obra, mostrant de quan es capás sa inteligencia y perseverancia.

Nostres lectors se podrán convencer de la veritat de las nostras apreciaciones, al donar una mirada á la Exposició de treballs de senyora, organísada per lo director de la important revista *La Bordadora*: vegin com de distintas part d' Espanya, ha acudit á la convocatoria; vegin com desde l' aristocrática senyoreta, á la que recullida en un trist alberch de beneficencia, mira transcorre sa florida joventut, privada del vivificant carinyo matern y dels atractivols encants de la societat, han comprés y sentit per igual lo sen-

1 Enaguas ab farbalans y entredosos.

timent de la bellesa, que tan clar se manifesta en sas obras; examin un per un, los notables treballs que hi han sigut presentats; mirin ab deteniment en la secció de brodats en blanch, lo bon gust y polidesa de la flor presentada per la jove senyoreta Durall, las artístiques fullas brodadas per la pobre joveneta de la casa de Caritat, adalt citada; lo cuadro de primorosos reixats y perfeccionats relleus de la senyoreta Sivilla; fíxinse en la acabadíssima execució del brodat en sedas de la mateixa; contemplin la vistosa tira de tapisseria, qu' enriqueix lo satí de un luxós silló de xicranda; admirin la notable flor brodada á la litografia per una senyora de Montellano; y certa estich, que 'l deleytarse ab lo brillant colorit dels primers y las ben combinadas sombras del segon, dubtarán si ha estat obra de la agulla ó del mágich pincell d' un afamat pintor: girin los ulls vers los treballs de paper bristol, y no dubto que 'ls complaurá sobremanera, veurer lo que lo enginy femení, ab un remarcable gust artístich, ha executat ab tan sensillíssim material; y quan satisfeta sa atenció ab los expressats treballs y de molts d' altres que fora llarch d' enumerar, se disposin á sortir, creguts que sia difícil poder veurer millor de lo que han vist; jo 'ls asseguro que restaran embadalits enfront d' un may prou ponderat llenzol, brodat per las senyoretas Gimpera, y dirigit per D. Jaume Brugarolas, director del periódich *La Bordadora*.

Sapigut es de quanta abnegació y perseverancia ha d' estar posehit, qui en mitj de la egoista indiferencia que mina nostra societat, se proposi posar en planta qualsevulla reforma, que encara que palpablement deixi veurer sa utilitat y millora, tinga de rompre ab la inveterada rutina. Lo Sr. Brugarolas dotat de una artística inteligencia y de una gran comprensió en lo difícil art del brodat, vegé lo deplorable amanerament que regnava en tan trascendental treball y 's proposá plantejar un nou sistema, baix sa experimentada direcció: no desconeixia las dificultats que 's veuria precisat á vencer, pero tenia fe en son propósit y no escasejá sos esforços pera portarho á bon terme. Fundá un periódich destinat esclusivament á labors de senyora, dedicant sas columnas á esposar ab incansable afany sas teorías, acompanyadas de nous y elegants dibuixos. Que los resultats corresponen á lo millorament que son autor se proposava, n' es ben clara mostra la notable obra de las senyoretas Gimpera en la cual se veu admirablement realísat l' acert de sas lliçons teóricas. Campejant lo punt indefinit y dorsal, y usant ab discreta sobrietat de reixats y punts de adorno, han presentat ditas senyoras una obra verament mestra; un *Quijote* dels brodats. Al admirar la riquesa de son conjunt, la delicadesa de sos detalls y el perfeccionament de sos relleus; acut á la memoria ab quanta justicia s' han comparat moltes voltas ab primorosos brodats, las magníficas esculturas que enriquian la derruida casa *Gralla* y las que per propis y

estrany s'admiran avuy encara, en los artístichs temples de la històrica Toledo. Lo llensol de las senyoras Gimpera, es un preuhat baix relleu; sols qu' en lloch de haber estat treballat per lo consistent sisell, ho ha estat per la microscòpica punta de una fràgil agulla.

Rebin la mes cordial enhorabona las inteligents senyoras que á tan distingit lloch han sapigut colocar lo treball de la dona; rébila lo Sr. Brugarolas que las ha dirigidas y que *sens mes ajuda* que sa ferma perseverancia, filla de son interés pe 'l nostre sexo, ha realitat tan bellíssima Esposició.

¡Qui sab si aqueix brillant concurs, ahont tan visible ressalta lo perfeccionament de la producció femenina, farà fixarse en lo miserable retribuiment que alcansa! ¡Qui sap si lograrà interessar lo cor de los que per son elevat saber ó per lo lloch que ocupan en la societat, son atentament escoltats, perque al alsar s' autorisada veu, demanin pe 'l treball de la dona, la justa protecció que se li nega! ¿Que importan las pocas probabilitats de alcansarho? ¡Coratje... y fer la proba! Menos verossimil es que ma obscura, que ma insignificant veu sia atesa, y no obstant confio... y espero, perque sé que qui obra guiat per sana intenció y per un veritable amor al próxim, té assegurat lo mes poderós de los ausilis ¡lo de Deu!

DOLORS MONSERDÁ DE MACIÁ.

11 de Juny de 1879.





BRESCA DEL COR

PERQUÉ mon cor, rebent una ferida,
la més crüel de totes, no s' escola?
¿Perqué, en tant poch ¡ay! estimant la vida
en aras de sa lley tranquil se inmola?

¿Perqué, vehent del riu á l' altra vora
al ser aymat, per qui, no més, vivia,
no 'm llenso á sa corrent fascinadora
ni en busca de un gual vaig nit y dia?

Perqué vuy sé que sa figura bella
no es ilusió com ans imaginava;
vuy ab la sana pensa sé qu' es ella,
y d' ella sols lo qui jo en ella aymava:

que brilla al mateix sol, que al mateix ayre,
que jo respiro, son cabell voleya;
que si 'ns separa 'l misteriós flumayre
hont vorejar avans tant m' hi compleya,

y boira baixa la campinya amaga
hont ella viu lluny de mundanas penas,
sento sa veu, y de sa fôrma vaga
encare puch acariciar las trenas.

Sé que ella pot ab vesta vaporosa
acostarse surant á ma ribera,
y al trist alberch, qu' ella adorná amorosa,
com au del Paradís volar lleugera.

Sé que á mon fill ab tot l' amor de mare
galtas y front frenética apetona;
y 'l fibram de mon cor del seu encare,
com lira acorde, al vibrament ressona.

Que 'l vuyt que m' ha deixat, hont no hi te entrada
res de la terra, son esprit umplena:
que está en la taula á mon costat sentada;
que tal volta inspirant manta faena,

Sembla que á casa vé, qu' encare hi mora,
que hi sento aquell calcom de quant hi era,
sa roba, son trepitj, y que á tota hora
com jo la cerco, son amor m' espera.

Sé que en la nit, quan al repos entrego
mon cos llassat, una barqueta avansa,
y en ella sol ab mon amor navego
deixántla ¡ay! sempre ab mes creixent recansa.

¡Com no si 's torna cada jorn més bella!
¡Com no si 's torna cada jorn més pura!
Si ja en la terra no 'n trobí com ella,
y altra no 'n cerco en la celeste altura!

Com no si 'm diu que 'l llas que nos unía
es de un llas eternal lo prometatge:
que s' anyora en lo cel, y esser mon guia
per so demana á Deu en mon romiatge.

Com no, si 's posa trista y si fins plora
quan mon defalliment ¡ay! endevina.
Mes si en lo cel ton esperit s' anyora
com no havem d' anyorarte ¡oh Teresina!

Com puch borrar jamay de ma memoria
las ¡ay! tan curtas horas de ventura!
oh benhajas olvit que sols ma historia
fas arrancar de sa besada pura!

Oh benhajas creencia que m' aclaras
la eterna lley que l' univers governa.
Que si ab vel invisible me 'n separas
d' ella, 'm deixas oir sa veu interna.

Que d' ovirarla un jorn, y de á sos brassos
volar apres, m' en donas la esperança,
y 'm dius que no 's romprán los dolsos llassos
que mes estreny lo temps quan mes avansa.

DAMÁS CALVET.



L' ANYELL

(Premiada en lo Certámen Literari de Sans de 1878.)

MIRAULO qu' es hermós!, quan tendre bela
vora 'l Jordá, cercant l' herba florida,
ni la neu del Thibet quan l' hivern gela
te mes blancor. Ell es l' amor, la vida.

Lo bell prat deleytós, 'hont lo fullatge
de rosa, palma y llir, fou sa pastura;
l' anyell ha abandonat, y en romiatge
trescant pe 'l mon en esbarzers s' atura.

Se dormí á l' ombra de la gegantina
muralla de Sió, deserta y sola;
las gents sorpresas á sa veu divina
un clam aixecan y lo rey tremola.

A son pastor creyent lo cap acota,
y va cercant pe 'l mon perduda ovella;
qui segueix son petjar, al cor l' hi brota
l' herba del sentiment florida y bella.

A dalt del mont negrench, 'hont no hi creixian
herbas ni flors, ni los aucells cantavan,
sos erms rocams, quan á l' anyell sentian
bells fruyts y flors y tendre herbam mostravan.

Y 'ls rossinyols en la brostada feyan
son niu d' amor tot refiletant á l' hora,
las serps morian y 'ls penyals tots queyan,
la nit fugia, retornant l' aurora.

Als camps enteixinats de verda molsa
l' anyell anava y reposant dormia,

la mel de Jericó, may fou mes dolsa
que l' herba aquella que l' anyell peixia.

Al bosch espès, lo fort abet selvatge
ombra l' hi dava, y la gentil palmera
en lo sorral pera donarli hostatge
fruyt tornar feya á sa llevar primera.

Altres ovellas son pastor deixaren
y al blanch anyell plenas d' amor seguiren;
remat de Deu totas ensemps formaren
que al mon de llum y de sabiesa ompliren.

Y passá pobles y ciutats y vilas
l' anyell del cel tot predicant bonesa,
las gents deixavan sos quefers tranquilas
y l' escoltavan ab l' alé sospesa.

Y á son esguart fins los malalts sonreyan,
los morts tornavan altre cop á viure;
turbas inmensas astoradas veyan
com l' home esclau esdevenia lliure.

Ninas y nins, sos brassos amorosos
á son blanch coll tots plens d' amor creuhavan,
y á sa hermosura restant ells confosos,
á l' anyellet en mitj lo front besavan.

.....
¡Mes ay!, que 'l llop tot udolant d' enveja
eixí del cau ab famolenca gola,
y monts y serras, prats y camps rastreja,
y 'l tendre anyell baixant lo cap tremola.

Y 'l mateix home la destrat empunya,
de rochs carrega la trenada fona,
de son cor negre fins la fé s' allunya
y al blanch anyell sens compassió empresona.

Al mont Calvari sobre un tronch lo lliga;
y d' ell mofantse, fins sa sanch vessava;
¡l' anyell del Cel, retut per la fadiga
perdonant l' home plé d' amor finava!

11 Juliol de 1878.

ARTUR MASRIERA Y COLOMER.



MUDANSA

PASSAS pe 'l meu costat, y si 'm saludas
ho fas tan fredament
que sembla sia la primera volta
aquella, que 'ns veyem.

Y no obstant fou un jorn ple d'esperansa
en que 'm deyas: «Amor
desunir nostres cors que s' enlassaren
no podrà pas la mort.»

¡Com ha cambiat lo temps y que cambiada
te trobo jo també!
Ja no ets aquella que amorosa 'm deya:
«Ó á n' aquí junts, ó al cel!

Encar l' ayre conduheix una veu dolça
que ahir fou mon encís,
y mon cor reflectant está una imatge
ab colors encar vius.

Será que nostras ánimas un dia
se varen ajuntar
y viuhem dins mon ser, y tu estimada
un' altre n' has trovat?

Aixis comprench perque quant me saludas
ho fas tant fredament:
perque ton nou esprit deu dir al véurem:
«Á n' aquest no 'l conech!»

SEBASTIÁ FARNÉS.



BIBLIOGRAFÍA

VEUS ESCAMPADAS.—POESIAS CATALANAS

de Joseph Martí Folguera.

DE tots los escriptors catalans, (y son molts,) que semblan perseguir aquell ideal literari qu' enamoraba á Pascal, aixó es, escriure com se parla, lo Sr. Martí y Folguera es sens dupte qui ab mes decissió y franquesa aspira á alcan-sarlo. En tal manera es en ell qualitat distintiva sa perfecta esponta-neïtat de dicció, que podria estalviarse l' us de la firma, ben segur de que no caldria preguntar lo nom del autor de sas composicions poé-ticas. Moltes d' ellas no deixan suposar en lo manuscrit ni una sola tatxa; en las més, ni vacil·lació ni estorsos; ausencia absoluta del desitj d' enaltir ó brillantar lo pensament ab escullidas formas, bus-cadas y llimadas ab posterioritat á la primera y natural concepció. D' aquí probé que pocas, poquíssimas vegadas, deixan de reunir sas poesias totas las bellesas y tots los defectes, totas las ventatjas é in-convenients de semblant manera d' escriurer. L' atractiu irresistible de sa naturalitat basta pera estendre sobre ellas una frescura, un in-definit perfum, una bellesa agradable, que subjuga per si sols, com subjuga en lo tracte, la franca expansió del ánima humana, font de simpatías; pero, en cambi conduheix també la lliure ploma del poeta al vulgarisme y al prosaisme en alguns cassos. Res tan fácil com se-nyalar en las poesias de Martí y Folguera incomprendibles descuyts, seguint á ben rodoneijadas y felissas estrofas; versos y frases insig-nificants y pobres d' entonació, que venen á interrompre la robusta y sonora fluidés dels que precediren. Escriu com parla, pero no sempre parla be; sa envejable facilitat, la felis exhuberancia de sa imaginació pintoresca, semblant á la d' una terra fértil pero descui-dada, aixís produheix fruyts, com fullas, migradas plantas, com ar-bres poderosos.

Igual ó major espontaneïtat qu' en la espressió, se nota en la ins-piració poética que, dicta los conceptes, ó pinta un cuadro, ó ali-menta la flama poderosa d' un sentiment. Se diria que 'l poeta con-cebeix y compon en lo mateix lloch que descriu, en lo mateix mo-ment de sentirse agitat per las impresions que manifesta, tant bon punt vé á ferirlo una imatge de la realitat, una associació inesperada

d'ideas en una conversa privada, un aconceixement comú de la vida. Si exceptuem en sas poesías històriques que á la forsa dehuen anar precedidas d' un treball de composició reflexiva, y algunas altres en que 'l conceptisme sustitueix á la impressió espontánea com las titoladas *Intimas*, *Darrerias*, *Poch y bó*, *Lo amagat*, per exemple, á totas las demás pot aplicarse l' observació apuntada. Son verdaderas poesías líricas; tenen le secreta virtut de remoure la fantasía y 'l cor, ab major ó menor grau, més ab la vida y 'l moviment de sas estrofas que ab la novetat dels conceptes; son mes propias per la declamació que per la lectura, y del modo que semblan sortidas del cor inflammat del poeta, estesos los brassos, al aire 'l cabell, fixa la vista en las estrellas, en unas ruinas, en l' espectable bellíssim d' una ombrívola fondalada, sembla també que ha de tornarlos hi son verdader valor, l' esser recitadas en moments pareguts als de sa concepció y ab veu sonora, alt lo front y actituts enérgicas. Aixís algunas com lo *Geni*, *L' infinit*, *Lo que aplana montanyas* *Lo sentiment* y altres, serian mes compresas com més ben ditas; las del género de *Als pagesos catalans*, *A la mes bella parla*, *la Cansó del treball*, *Lo camp de Tarragona*, *La veu del amor*, *Matinada* y altres y altres, bé indican solament ab sa forma que podrian popularisarse ó cantadas ó recitadas. Dupto que deixessin de conmourre fundament dirigidas á reunions numerosas, aixís com la titulada «*Som germans*» ahont vibra ab forsa un sentiment en alt grau simpátich. No serian notadas en la declamació algunas amplificacions innecessarias, algunas trivialitats de pensament, y lloch comuns que la lectura mental posa de relleu.

Martí y Folguera ha cultivat tots los géneros y ha reunit en lo tomo que examiném mostra notable de tots ells; la descripció y la composició dramática en las poesías històriques, y altres com *La Festa major* y *Paraula es paraula*; la manifestació pura de íntims afectes á la manera moderna; la poesia conceptuosa en que 'l pensador y 'l poeta se confonen pera interrogar al cor ó á la naturalesa y cantar sos misteris com en *Vetllant un mort* molt particularment; la sátira social y amarga com en los tercetos *A una dona* ó en *Ensenyar al ignorant*. En sas descripcions domina 'l color sobre 'l plasticisme, ben al revés de lo que 's nota en altres poetas de notre renaixement. L' epissodi dramátich sol ser pobre d' efectes poderosos. Lo sentiment del poeta, viu, natural, ardent y exhuberant. La mirada del pensador, penetrant y enlayrada; no freda y análítica com en moltas poesías moderna que ab facilitat podrian convertirse en simples leubracions de filosofh; brillant y ardorosa, ilumina la fantasia ensempe que obra sos espays á la rahó humana.

Tals son breument resumidas las impresions que en nosaltres ha causat l' últim tomo de poesías del Sr. Martí y Folguera.

J. IXART.

Juny 1879.



NOVAS

ULTIMAMENT hem tingut la satisfacció d' admirar en lo saló dels Srs. Parés, als qui may aplaudirém, com se mereix, la bona idea de tenir constantment oberta una exposició de triadas obras dels mes coneguts autors, una bonica col·lecció composta de vint y tants treballs, fets á la ploma per nostre amich, lo pensionat á Roma per la Diputació Provincial En Anton Fabrés. Mestre en aquet género, podem ben excusar nostres alabansas convensuts de que quants los vejan han de convenir en que no 's pot donar ni mes precisió de líneas, ni mes seguretat en la execució de son conjunt y facilitat á la vegada, admirant ademés com á demostració de las cualitats que deixem apuntadas, una varietat de mecanismes en sa confecció, que justifican lo parer nostre de ser lo jové Fabrés un especialista en lo difícil género dels treballs que 'ns ocupan. Hem vist ab molt gust qu' alguns dels mencionats dibuixos portaban ja lo rotulet de «Vendido». Lo mateix creyem succehirá ab los restants sens tardar gayre.

Ab lo titol de *Cansons ilustradas* ha publicat la casa editorial del Sr. Lopez Bernagosi un tomo de cansons degudas al jove poeta y dibuixant D. Apeles Mestres. Per esser amants de veure en nostra literatura tots los géneros avuy dia cultivats nos alegrem de la surtita d' aquesta obra. En ella 'l Sr. Mestres ha revelat altre cop lo coneixement que te de la llengua catalana y lo be que l' usa en treballs d' aquesta índole. Las poesías son lleugeretas, y en la major part d' ellas no hem sapigut veure sino 'l desitj del autor de fer que diguessen pera posarse en música. Sobressurt la titolada *Cansó de noy*.

Lo dimecres d' aquesta setmana, dia 11, prengué possessió del càrrech de Notari ab que ha sigut investit últimament, despres d' unas brillants oposicions, lo nostre simpátich colaborador D. Francisco Maspons y Labrós. Li donem la enhorabona per distinció tant mereçuda.

En lo últim nombre de la important «Il·lustració Espanyola y Americana» habem llegit un article dedicat á donar á coneixer los treballs últimament executats per los pintors espanyols residents á Roma. Contents habem vist la bona impressió qu' han fet al firmant del article los pertanyents á la Colonia Catalana. Deixant apart la cuestió d' escola, que no te res que veurer ab lo talent individual de cada artista, per lo mateix que 's pot obter per cualsevol, sens fersen partidari, aixó es, ab lo sol intent de coneixerla en la práctica, aprofitantse d' ella com pera complement de sos estudis, no son nostres compatriotas los que reben menos elogis del articulista mentat. Convensuts de que 'n son mereixedors á tots élls enviem desde las planas de nostra publicació lo mes coral aplauso.

Dijous tinguerem lo gust de veurer en lo taller del Sr. Torrescassana un quadro que pensa enviar á la próxima exposició de Bellas arts que 's celebri en Madrit y qu' es titula *Idili*.

Lo quadro es de grans dimensions y representa una noya filant al peu d' un finestral formant part del fondo que representa una cambra de una de nostras antigas masías catalanas, y qu' ab sa mirada vaga fixada al cel boyrós qu' es veu per los dos pórtichs que forma lo finestral, contrasta ab l' espresió ignocenta de un noyet que asentat en terra está triant fruyta.

Tot está pintat ab valentía distingintse la figura de la noya y las fruytas qu' están escampadas per terra, respirant tot lo quadro verdadera poesia y donant una prova mes de lo molt que val son conegut autor lo pintor Torrecassana.

A la amabilitat de D. Enrich Claudi Girbal debém un dels únichs cent exemplars de la traducció que acaba de publicar á Girona del llibre que ab lo títol de *Notas sobre los cueros de Córdoba, guadameciles de España, etc, etc.*, doná á llum no fa gayre lo Baró Davillier en la *Bibliothèque de l' Art et de la curiosité* que edita á Paris Mr. Quantin.

Com indica 'l títol, la obra es una série d' apuntacions eruditas sobre 'ls orígens, progrés y decadencia de la fabricació d' un dels articles que estigué mes en boga durant sis ó set cents anys entre las classes ricas d' Europa, y que s' ha reduhit avuy á la categoría de objecte arqueològich. Además del interés general que inspira per sas noticias, ne mereix un d' especial de nosaltres per las que conté sobre l' estat d' aquella industria en Barcelona, que ja, segons sembla, la contava entre las sevas en lo sigle XIII, y que no la abandoná fins á últims del passat, molt després de Córdoba que desde molt antich havia donat nom á sos productes.

Lo Sr. Girbal no s' ha contentat de traduhir ab conciencia la obra del ilustrat arqueólech francés, sino que la ha ampliada, insertant íntegras las *Ordenanças de Sevilla* en la part que tractan de los *guadamecileros*. aixis com las *Ordinacions dels godamasillers* qual original se conserva en el Arxiu municipal d' aquesta Ciutat. Hi ha afegit també una lámina reproducció d' un frontal de cuyro que 's conserva en una petita parroquia rural próxima á Girona, del qual doná además una detallada descripció.

Per tot aixó 'l Sr. Girbal mereix una felicitació calurosa.

Desde la sortida de nostre últim número han aparegut dos nous

setmanaris: *Lo Pandero*, en aquesta ciutat y *La Calandria de la Costa* á Vilassar. Creyem que á aquestas horas haurá aparegut un nou setmanari *Lo Ferro-carril* á Vilanova y Geltrú.

S' han rebut en aquesta ciutat invitacions pera 'l *Calendari del Rat-Penat de Valencia*. Aquesta publicació cada any mes coneguda se veu honrada ab la col·laboració dels primers escriptors de Valencia, Balears y Catalunya.

Hem rebut un folleto contenint tots los treballs que 's llegiren en lo teatro Principal de Vilanova pera honrar á D. Ramon Estruch; D. Víctor Balaguer y D. Francisco Gumá. Conté treballs dignes del major elogi.

En los portals de las iglesias d' aquesta capital s' hi reparteixen unas fullas corresponents als dias del mes de Juny, contenint poesías catalanas de D. Jacinto Verdaguer.

En lo teatro de Gracia s' ha estrenat una pessa en un acte de D. Francisco Llenas *L' oncle Bernat*, y en la vila de Palamós *Un sí per forsa* de qual autor no recordem lo nom.

L' última semana s' estrená en lo teatro del Tívoli una sarsuela en un acte titolada *Contrabando* lletra de D. Emili Coca y música de D. Eussebi Ferran.

La part literaria de l' obra es digne d' aplauso mes s' hi trova á faltar l' argument y lo coneixement de l' escena. La música es fácil mes no te res de notable.

Fou ben rebuda.

Se 'ns ha parlat d' un projecte de retaule per l' altar major de San Francisco en vias de realisació, lo qual se recomana pe 'l mal gust de conjunt y de detalls. Com tenim una academia de Bellas Arts seria de sentir que aquesta autorisés la exhibició d' un altre adefeci quant tants n' abundan en las iglesias d' aquesta capital. Aixó contrasta ab l' arreglo de la nova capella de S. Ramon de Penyafort, en la nostra catedral, portada á cap ab acert per l' arquitecte D. August Font.

D. Víctor Balaguer ha cedit la propietat de *Lo guant del degollat* al propietari del *Diario de Villanueva*, al objecte de fer de dit treball una tirada especial, ab traducció castellana en prosa per lo distingit literato D. Joseph Coroleu. Los beneficis que produheixi sa venta en Catalunya los destina l' autor pera caritat al St. Hospital de Vilanova.

Lo *Centre Artístich d' Olot* obra una esposició pera l' any 1879 baix las següents bases: L' exposició s' obrirá 'l 4 Setembre y durará 15 dias: s' admeterán obras de dibuix, pintura, escultura y arquitec-

tura en tots sos gèneros, pera venta y simple exposició y anirán acompanyadas de son títol, preu, etc.; las obras s' enviarán avans del 30 d' Agost al Centre Artístich; la Junta pot reusar las obras que sian contrarias al bon gust ó á la moral; los gastos de transport van á càrrech dels expositors, los qui podrán designar persona que en Olot los represente; se crearán accions de 5 pessetas que s' vendrán en lo Centre y en los corresponsals nomenats al efecte; lo producte de aquestas deduhit lo 5 per 100 pera gastos d' exposició se distribuirá en lots que s' adjudicarán per sorteix.

Lo número de lots se fixará en vista de las obras presentadas y de las accions venudas; lo sorteig se celebrarà públicament en un dels dias de l' exposició; los accionistas no rebrán cantitat en metálich y si l' obra ú obras per valor del lot que 'ls hi haja tocat y que eligen de entre las presentadas; las personas que hajan obtingut premi podrán escullir obras de major valor que 'l que aquell represente, satisfent en metálich la diferencia que resulte; la elecció serà de menos á mes al següent dia del sorteig, comensant per lo lot menor y despres los demés progressivament; los agraciats que no's presenten avans del 20 de Setembre á recullir lo premi deurán subjectarse á la elecció que fassa la Comissió Directiva; tots los compradors deurán entendres ab la Comissió Directiva la que percibirá 'l 5 per 100 contat sobre 'l preu que conste en lo Catálech.

SUMARI

J. SARDÁ.	Una reforma convenient.	241
J. RIERA Y BERTRAN.	Balmes, sa vida y sas obras.	249
JOAN PONS Y MASSAVEU.	Una petaca d' historia.	261
DOLORS MONSERDÁ DE MA- CIÁ.	La producció de la dona.	274
DAMÁS CALVET.. . . .	Bresca del cor.	278
ARTUR MASRIERA Y Co- LOMER.	L' anyell.. . . .	280
SEBASTIA FARNÉS.	Mudansa.	282
J. IXART.	Bibliografía.	283
	Novas.	285